

των φρενῶν ὑπὸ χαρᾶς εἰς φίλος μου, ὁ ὀθωμανὸς γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ, λαβὼν δῶρον περικαλλεστάτην Κιρκασίαν· δύο ἄλλοι ἄλθανοὶ τούναντιον ἔσπευσαν αὐτοὶ πρὸ τῆς ὥρας νὰ νυμφευθῶσιν, ἵνα μὴ ἀναγκασθῶσι νὰ λάβωσι παιῶτον δῶρον, διότι θὰ κατεστρέφοντο ἀρνούμενοι τὴν ἀποδοχὴν του.

Ἡ θρησκευτικὴ τοῦ βεζύρου ἀνοχὴ χορηγεῖ εἰς τοὺς ἄλλους ὑπηκόους του τὰ αὐτὰ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ προνόμια οἷα χαίρουσιν οἱ ὀθωμανοί· οὐδεὶς λοιπὸν τούτων μειονεκτεῖ τοῦ ἑτέρου ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἔποψιν. Ἐκ τῶν τριῶν γραμματέων του εἰς εἶναι ἕλληνας, ἕτερος ὀθωμανός, ὁ τρίτος Ἰσραηλίτης. Χάριν ἐλλήνων ἀγροτῶν, οἰκούντων ἐν διαφόροις ἄλθανικαῖς ἐπαρχίαις, ἀνήγειρεν ἰδίους ἀναλώμασι ναοὺς ὀρθοδόξους. Εἶναι ὅμως καὶ δεισιδαίμων· ἀποδέχεται ἡμέρας ἀποφράδας, πιστεύει εἰς γοητείας, ἐπιβάδων καὶ εἰς τοὺς ἁγίους ἅμα καὶ γελωτοποιοὺς Δερβίσας. Ἐκ τῶν φαύλων ἰδιοτήτων τοῦ Ἀλῆ δύο ὁμολογοῦνται αἱ κυριώτεραι, ἡ δευτέρα φύσις παρ' αὐτῷ ἀποβάσσει ὑπόκρισις καὶ ἡ φιλεκδικία, ἡ παραφέρουσα αὐτὸν εἰς σκληρότητας ἀνηκούστους. Ἐντριβέστατος φαίνεται ἰδίως περὶ τὰς πολιτικὰς ραδιοουρίας, ἔχων κατασκόπους ἀπανταχοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ὁ ζῆλος, μεθ' οὗ τὸν ὑπηρετοῦσι, δικαιοὶ πληρέστατα τὴν ἐκλογὴν του· ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν αὐτοῖς ταῖς συμβουλίαις τοῦ Σουλτάνου, οὐδὲν οὐδέποτε συζητεῖται ἢ ἀποφασίζεται ὅπερ νὰ μὴ γίνῃ γνωστὸν τῷ βεζύρῳ ἐντὸς ὀκταήμερου. Φόβον καὶ τρόμον ἐμπνέει κατ' ἐξοχὴν ἢ προσποιήσιν αὐτοῦ· πολλάκις ἐπιδεικνύται φιλοφροσύνην, ἥτις εὐλόγως ἐρμηνεύεται ὡς ἀπαίσιος οἰωνός, διότι ὑπ' αὐτὴν λανθάνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μνησικακία καὶ φιλεκδικία. Τὰ θύματα του τυγχάνουσι ἀβροφρονεστάτης δεξιώσεως, ἀπολύονται μετὰ μεγάλων καὶ ἐπιζήλων τιμῶν, πέντε δὲ λεπτὰ ὑστερον ἀποκόπτονται τὴν κεφαλὴν. Τοιαῦται δὲ ἀνθρωποκτονίαι ὅτε μὲν εἶναι αὐθαίρετος τιμωρία πραγματικῶν ἐγκλημάτων, ὅτε δὲ ἀποτέλεσμα μίσους καὶ πάθους προσωπικοῦ, ὅπερ δὲν κορέννυται πρότερον ἐὰν μὴ καταστραφῶσιν ἅπαντες οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ ἐπιστήθιοι φίλοι τοῦ ὑπόπτου ἢ τοῦ ἐνόχου. Πρὸ τινῶν ἐτῶν Ἀλθανός τις εἶχε φρονέσει ἕνα τῶν ἐξαδέλφων τοῦ Ἀλῆ· ὁ ἐνόχος οὗτος ἐτελεύτησε βραδὺν διὰ πυρὸς θάνατον· τὰ τέκνα του ἐστραγγαλίσθησαν· ὁ ἀδελφός του, εἰκοσιν ἔτη ὑστερον, ἐξαπατηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ βεζύρου καὶ κατελθὼν εἰς Ἰωάννινα, κατεμελίσθη πρὸ τοῦ σεραγίου, τὰ δὲ μέλη του διεσπάρησαν εἰς τὰς ὁδοὺς. Διηγούνται πρὸς τούτους ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, ὑπὸ ζηλοτυπίας ἀκαθέκτου οἰστρηλατομένη, ἔπεισε τὸν πενθερόν της νὰ πνίξῃ εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων ἐκκαίδεκα παλ-

λακὰς ἐκ τοῦ χαρσελίου τοῦ συζύγου της.

Εἰλικρινῆ πίστιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν βεζύρην διατρέφουσι μόνον οἱ ἄλθανοὶ στρατιωταὶ του, οὓς μεταχειρίζεται οὐχὶ ὡς ἀνδράποδα, ἀλλ' ὡς συναγωνιστὰς, λαλῶν πρὸς αὐτοὺς μετὰ πολλῆς οἰκειότητος καὶ ποιούμενος αὐτοῖς ἐκ διαλειμμάτων δωρεάς. Ἀλθανοὶ τὸ γένος, πατρόθεν καὶ μητρόθεν φίλοι τῆς ἐν Τεπελενίῳ οἰκογενείας του εἶναι οἱ ἀνώτατοι ἀξιοματικοὶ καὶ οἱ αὐλικοὶ ὑπάλληλοι, ἐν προέσταται ὁ Ἀθανάσιος Βάγιας, ἀδελφός τοῦ ἱατροῦ του, κοινωνός τῆς προτέρας δυστυχίας καὶ τῆς νῦν εὐτυχίας τοῦ βεζύρου, ἀνὴρ ἀπτόητος καὶ τοῦ θανάτου καταφρονῶν, κοιμώμενος δὲ ἐνοπλιος πρὸ τῆς αἰθούσης τοῦ φίλου του.

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

Ἀυτοβιογραφία γέροντος Χίου.

Συνήχεια καὶ τέλος· ἰδί σελ. 129.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ I'

Δὲν ἐβραδύναμεν νὰ ὀρίσωμεν μετὰ τοῦ Παντελῆ τὸ δρομολόγιόν μου καὶ ν' ἀρχίσωμεν τὴν ὁδοπορίαν μας. Διευθυνόμενοι πρὸς βορρᾶν μετεβαίνομεν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, ἡ δὲ πώλησις τοῦ χαβιαρίου ἔβαινε κατ' εὐχὴν, καὶ ἤνυξανον βαθμηδὸν τὰ περιεχόμενα τοῦ σακκουλίου μου.

Ὅτε ἐπὶ τέλους ἀνέβημεν εἰς τὰ περικλείοντα τὸν Κάμπον ὑψώματα καὶ εἶδον μακρόθεν τὴν πόλιν, εἰς δὲ τὰς ὑπωρείας τῶν ἀντικρῶ βουνῶν ἐπροσπάθησα ν' ἀνιχνεύσω τὸ σημεῖον ὅπου ἔκειτο ὁ Πύργος μας, ἠσθάνθη τὴν καρδίαν μου συστελλομένην ἐντὸς τοῦ στήθους καὶ τὰ γόνατά μου τρέμοντα. Ἐκάθησα ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἔβλεπον τὴν χλοερὰν ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἔκτασιν ὑπὸ τοῦ πρωϊνοῦ ἡλίου φωτιζομένην, ἀναμέσον δὲ τῶν δένδρων διεκρίνα τὰς ποικιλοῦσας τὴν πεδιάδα κατοικίας, ἀπὸ τὰς ἐστίας τῶν ὀποίων καπνός δὲν ἀνήρχετο. Δεξιόθεν, εἰς ἡμισείας περίπου ὥρας ἀπόστασιν, ἔκειτο ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ. Δὲν ἐφαίνετο ἐκ τοῦ σημείου ὅπου ἤμειθα, ἀλλ' οὕτε ἠθέλησα νὰ ἐπισκεφθῶ τὰ ἑρείπιά της. Δὲν ἐπεζήτησαν νέας ἐπὶ τῆς Χίου συγκινήσεις, ἐπεθύμουν μόνον νὰ ἐκτελέσω τὸν σκοπὸν μου καὶ νὰ φύγω ὅσον τάχιον. Δὲν ἤθελον νὰ βλέπω τὴν καταστροφὴν τῆς πατριδος μου, οὕτε Τούρκους νὰ βλέπω ἤθελον.

Ὁ Παντελῆς ἐκάθητο πλησίον μου τρώγων τὸ λιτὸν πρόγευμά του, ὁ δὲ ὄνος του παρέκει καταγίνετο εἰς εὐρεσιν τροφῆς μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐπὶ τῆς πετρώδους κορυφῆς θάμνων. Ἡ ὀρεξίς τῶν δύο συντρόφων μου ἤνοιξε καὶ τὴν ἰδικὴν μου, ὁ δὲ ἄρτος καὶ αἱ ἐλαῖαι τοῦ Παντελῆ καὶ ἡ ἔμφυτος φαιδρότης τῆς ἀπλοϊκῆς ψυχῆς του ἐστερέωσαν τὸ ἐπὶ στιγμὴν κλονισθὲν φρόνημά μου. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ συνοδία μας ἐτέθη ἐκ νέου εἰς κίνησιν.

Τὸ χωρίον Νεοχώρι, ὅπου καταβάντες τὸ βουνὸν ἐσταθμεύσαμεν, περιέσωζαν ἔτι καὶ αὐτό, καθὼς τὸ Θολὸν Ποτάμι, σημεῖα ἀφθονα μαρτυροῦντα ὅτι διέβησαν οἱ Τοῦρκοι ἐκεῖθεν. Ἄλλ' ἦσαν πλειότεραι σχετικῶς ἐν αὐτῷ αἱ ἐπισκευασθεῖσαι οἰκίαι, ἢ δ' ἐρήμωσις ἐφαίνετο ἐκ πρώτης ὄψεως ὀλιγωτέρα. Τὸ καφενεῖον ὅπου ἐκαθήσαμεν πρὸς ἀναψυχὴν, ἦτο πλήρες ἀνθρώπων. Οὔτε Ἀγάς ὑπῆρχεν εἰς τὸ χωρίον, οὔτε φρουρά, ὥστε οἱ χωρικοὶ ἔζων κάπως ἀνετώτερον, προσπαθοῦντες ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς σήμερον νὰ λησμονήσωσι τὰ βάσανα τῆς χθὲς καὶ τοὺς ἐνδεχομένους τῆς αὔριου κινδύνους.

Ἡ πρόθεσίς μου ἦτο νὰ διατρίψωμεν δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας εἰς Νεοχώρι, ὅπως ἐκεῖ ὠριμάσω τὰ σχέδιά μου, ἀλλ' ἔμαθον εἰς τὸ καφενεῖον εἰδησιν ἣτις ἤλλαξε τὴν ἀπόφασίν μου. Ἐμαθον ἀπὸ τῶν χωρικῶν τὰς ὁμιλίας, ὅτι μοῖρα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἐφθασεν εἰς Τσεσμέν καὶ ὅτι ἐπεριμένοντο ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἄλλα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πλοῖα, ὅπως ὅλα συνηωμένα ἐκπλεύσωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὡστε ἔπρεπε νὰ ἐπισπεύσω τὴν ἀναχώρησίν μου. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὁποῖοι καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ἀλλοίμονον δὲ εἰς τ' ἀοπλά πλοιαρία, ἅτινα ἐπιπτον εἰς χεῖράς των, καὶ εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐπιβάτας των! Δι' αὐτῶν ἐπληρόνοντο αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ Κανάρη, ταῦτα ἦσαν τ' ἀπατηλὰ τρόπαια διὰ τῶν ὁποίων ἐκάλυπτον οἱ Τοῦρκοι ναύαρχοι τὴν καταισχύνην των. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν εἶχον τὴν ἐλαχίστην διάθεσιν ν' ἀποτελέσω τοιοῦτου τροπαίου μέρος, οὔτε νὰ προμηθεύσω τὸ πτώμά μου ὡς στολισμὸν εἰς τὰς κεραίας Τουρκικῆς ναυαρχίδος, καὶ ἤθελον διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐπιστρέψω εἰς Τῆνον, προλαμβάνων τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου τὴν ἀναχώρησιν.

Ἐκραζα τὸν Παντελῆν καὶ ἐξήλθομεν τοῦ καφενείου. Ὁ ὄνος δεμένος ἔξωθεν αὐτοῦ ἐπερίμενε φέρων εἰς τὴν ράχιν του τὸ βαρέλιόν μας.

— Παντελῆ, μείνε σὺ ἐδῶ νὰ πωλήσης χαβιάρι καὶ περιμένε με. Ἐγὼ θὰ φύγω.

— Ποῦ πηγαίνεις;

— Πηγαίνω νὰ ἰδῶ τὸν Πύργον μας. Αὔριον τὴν αὐγὴν ἐπιστρέφω.

Ἐπροσπάθησεν ὁ Παντελῆς νὰ μὲ μεταπεισῇ, ἤθελγε νὰ μὲ συνοδεύσῃ, μοὶ ἐνθύμησε τὴν εἰς Θολὸν Ποτάμι φυλακίσιν μου, ἀλλὰ δὲν ἤκουον. Ἐσυμφωνήσαμεν ποῦ ἐντὸς τοῦ χωρίου θὰ τὸν εὔρω τὴν ἐπαύριον, ἠγόρασα ἄξινην διὰ νὰ φαίνωμαι ὡς ἐργάτης πηγαίνων δι' ἡμερομίσθιον, καὶ τὸν ἀπεχαιρέτισα. Ἦτο ἀνήσυχος καὶ πλήρης φόβων ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐγὼ ἠσθανόμην τὴν καρδίαν μου ἐλαφράν. Εἶχον προαίσθημα ὅτι θὰ ἐπιτύχω.

Ἐβάδιζον πρὸς τὴν ἐξοδὸν τοῦ χωρίου μὲ τὴν ἄξινην ἐπὶ τοῦ ὤμου, ὅτε εἰς τὸ κατώφλιον θύ-

ρας ἀνοικτῆς εἶδον ἰστάμενον ἄνθρωπον ἐνδεδυμένον κατὰ τὸ ἥμισυ εὐρωπαϊστὶ καὶ καπνίζοντα. Τὸν ἀνεγνώρισα μακρόθεν! Ἦτο ὁ Ζενάκης, ὁ γέρον τῶν πατρὸς μου φίλος. Αἱ τρίχες του ἦσαν λευκότεραι ἢ πρὸ δύο ἐτῶν, τὸ δὲ πρόσωπόν του ὑπὲρ ποτε κατηφές. Ἡ παρουσία του εἰς Νεοχώρι μ' ἐξέπληξε κατὰ πρώτον, ἀλλ' ἐνθυμήθην ἀμέσως ὅτι εἶχε κτήματα ἐκεῖ. Διέβην ἐνώπιόν του καὶ ἐπροχώρησα χωρὶς νὰ μὲ ἀναγνωρίσῃ. Ποῦ νὰ γνωρίσῃ ὑπὸ τὴν χωρικὴν ἐνδυμασίαν μου τοῦ φίλου του τὸν υἱόν! Ἐνθ' διέβαινον ἔμπροσθέν του ἐδίστασα, νὰ γνωρισθῶ ἢ ὄχι; Καλλίτερον ὄχι, καὶ ἐπροχώρησα. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγα βήματα μετενόησα. Μοῦ ἤλθε διὰ μιᾶς εἰς τὴν μνήμην ὀλόκληρος ἡ περίοδος τῆς ἐν Χίῳ διαβιώσεώς μας, καὶ ἡ ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν περιμενομένη ἐπίσκεψίς του, ἐνθυμήθην τὸν πατέρα μου, καὶ ἠθέλησα νὰ θλίψω τὴν χεῖρα τοῦ γέροντος καὶ νὰ τῷ εἶπω ὅτι ὁ φίλος του ἀπέθανε. Ἐπέστρεψα πρὸς αὐτὸν καὶ ἐστάθην ἐνώπιόν του. Διέκοψε τὸ κάπνισμα ἐκεῖνος καὶ μὲ ἠτένισεν ἀπορῶν.

— Ἐχω νὰ σοῦ εἰπῶ δύο λόγια μυστικά, αὐθέντα μου.

— Ἐλα μέσα, παιδί μου. Τί θέλεις;

Καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς αὐλῆς. Τὸν ἠκολούθησα καὶ ἐκλείσα ὀπισθὲν μου τὴν θύραν.

— Δὲν μὲ γνωρίζεις;

— Ὅχι. Ποῖος εἶσαι;

Τῷ εἶπον τὸ ὄνομά μου. Ἐψῶσεν ἐκπληκτος τὰς χεῖρας, μὲ παρετήρησεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἀσκαρδαμυκτὶ καὶ ἀρπάσας με τῆς χειρὸς μ' ἐφίλησε καὶ μ' ἔσυρεν εἰς τὸ δωμάτιόν του. Δὲν ἐπερίμενον ὅτι ἡ καρδία τοῦ ψυχροῦ ἐκεῖνου γέροντος περιέκλειεν ὄσπιν εὐαισθησίαν τότε μοὶ ἐπέδειξε. Μὲ ἠρώτησε τί ἐγίναμεν, πῶς ἐσώθημεν, καὶ διηγήθην τὰ καθέκαστα τῆς φυγῆς καὶ τοῦ πλάνητος βίου μας, τοῦ πατρὸς μου τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐν Τήνῳ διαμονὴν τῆς χήρας μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν μου. Μὲ ἠρώτησε διὰ τί ἐπανῆλθον, καὶ τῷ ἐξεμυστηρέυθην τὸν σκοπὸν μου. Ἠπόρησε πῶς ἐτόλμησα νὰ ἀψηφίσω τοὺς κινδύνους τοῦ ἐπιχειρήματος καὶ μὲ παρεκίνησε νὰ παραιτηθῶ αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιστρέψω ὄθεν ἦλθον, ἀνύψωσε δὲ τοὺς ὤμους μειδιῶν, ὅτε ἀπεκοίθην ὅτι ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι σταθερὰ καὶ δὲν δύναμαι νὰ μεταβάλω γνώμην. Ἠγέρθην καὶ τὸν ἀπεχαιρέτισα. Μοὶ ἔδωκε τὴν εὐχὴν του, μὲ ἠσπᾶσθη καὶ μὲ ὠδήγησεν εἰς τὴν θύραν. Πρὶν τὴν ἀνοίξῃ ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου μου καὶ ἠθέλησεν ἐκ νέου νὰ μὲ προτρέψῃ νὰ λησμονήσω τὸν ταφέντα Θεσαυρὸν καὶ νὰ φύγω ἐκ Χίου. Ἄλλ' ἡ δυσκολία ἦτο νὰ φθάσω ἔως ἐκεῖ ὅπου εὐρισκόμην ἦδη. Πῶς ν' ἀναχωρήσω χωρὶς οὔτε κἀν νὰ ἰδῶ τὸν Πύργον μας;

— Τὸ ἔβαλες εἰς τὸν νοῦν σου καὶ ἐτελείωσεν, εἶπεν ὁ γέρον δυσανασχέτων. Εἶσαι υἱὸς

τοῦ πατρός σου. Δὲν ἤκουε λόγον κ' ἐκεῖνος. Πήγαινε! Ἄν σκαλώσης πούποτε μὲ Τούρκους, ἐπρόσθεσε μετὰ φωνῆς ἠπιωτέρας, μὴνυσέ με. Ὡς πρόξενος κάτι δύναμαι, καὶ ἴσως σοῦ χρησιμεύσω. Ὁ Θεὸς μαζί ἡ σου!

Καὶ μοῦ ἤνοιξε τὴν θύραν. Ὁ ἥλιος ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν του, ἦτο δὲ δύο σχεδὸν ὥρων ἡ μέγρι τοῦ Πύργου μας ἀπόστασις. Ἔσπευσα τὸ βῆμα, διότι ἤθελον νὰ φθάσω ἐκεῖ πρὶν νυκτώσῃ. Πολιτικὸς ἀστὴρ ἦτο δι' ἐμὲ ὁ γνωστὸς λοφίσκος καὶ τὰ δένδρα τὰ κρύπτοντα τὴν θέαν τοῦ ἐπ' αὐτοῦ παρεκκλησίου μας. Ἐβιάδιζον ταχέως μὲ τὴν ἀξίνην ἐπὶ τοῦ αὐχένος, ὁ δὲ νοῦς μου ἐδοῦλευεν. Ἔσκεπτόμην πρὸ πάντων περὶ τοῦ μέλλοντος. Εἶχον τὴν πεποίθησιν ὅτι θ' ἀνεύρω τοὺς δύο σάκκους, καὶ ἐσυλλογιζόμην πῶς θὰ πωλήσω τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκευῆ, σχεδιάζων πῶς διὰ τοῦ προϊόντος αὐτῶν θὰ μεταβῶ μετὰ τῆς οἰκογενείας μου εἰς Ἰταλίαν, εἰς Ἀγγλίαν ἴσως, καὶ ὁποῖου εἶδος ἐμπόριον ἐκεῖ θὰ διοργανίσω, ἡ δὲ φαντασία μου ἐπλαττεν εἰκόνας μελλούσης ἐπιτυχίας. Καθ' ὅσον ὁμως ἐπλησίαζον καὶ ἐξηπλοῦντο ἐπὶ τῆς ἐξοχῆς αἱ σικαὶ τῆς ἐσπέρας ἤρχισεν νὰ με καταλαμβάνῃ μυστηριῶδές τι αἰσθημα ἀνησυχίας. Διὰ τί νὰ ἔλθω μόνος; Διὰ τί νὰ μὴν ἀφήσω τὸν Παντελεῆν νὰ με συνοδεύσῃ; Εἶχον θεωρήσει ἀσφαλέστερον νὰ μὴ τὸν προσλάβω, φοβήθεις μὴ προκαλέσω ὑποψίας ἂν ἐφαινόμην ἐκεῖ μὲ τὸν σύντροφόν μου καὶ τὸν ὄνον του. Μόνος ἠδυνάμην εὐκολώτερον νὰ κρυφθῶ, νὰ κατασκοπεύσω καὶ νὰ εἰσχωρήσω ἐντὸς τοῦ κήπου, τοὺς δὲ σάκκους εἶχον κατὰ νοῦν νὰ τοὺς κρύψω εἰς τὸ δάσος πλησίον τοῦ παρεκκλησίου, καὶ νὰ ἔλθω τὴν ἐπιούσαν μὲ τὸν Παντελεῆν νὰ τοὺς παραλάβωμεν. Ἄλλ' ἤδη μετενόουν καὶ νύχουμην νὰ εἶχον τὸν Παντελεῆν πλησίον μου. Ἡ γενναϊότης μου ἐκλονίζετο καθ' ὅσον ἠγγίξε τῆς ἐκτελέσεως ἡ ὄρα. Ἄλλ' ἦτο ἀργὰ πλέον. Ἡμην παρὰ τὸν τοίχον τοῦ κήπου μας καὶ ἔβλεπον ἤδη ἐκ τοῦ δρόμου τὸ ἀνώγειον τῆς οἰκίας μας. Ἴδου τοῦ μικροῦ μου δωματίου τὸ παράθυρον, ἰδοὺ τὰ δύο τοῦ κοιτῶνος τῶν γονέων μου, ἰδοὺ. . . ἀλλὰ διὰ τί ἔχουν καφάσια τὰ λοιπὰ παράθυρα; Μὴ ἔχω λάθος; Ὁχι. . . Κατοικεῖται ἡ οἰκία μας, κατοικεῖται ὑπὸ Τούρκων! Ἐγὼ δὲ εἰς τοὺς δρόμους βλέπω ὡς ξένος τοὺς τοίχους τῆς καὶ κατασκοπεύω ὡς κλέπτης τὰ παράθυρά τῆς!

Ἡθέλησα νὰ ἶδω καλλίτερον, νὰ κορέσω τοὺς ὀφθαλμούς μου μὲ τῆς ἀποξενώσεώς μου τὸ θλιβερόν θέαμα, καὶ πηδῆσας τὴν ἀπέναντι τοῦ περιβόλου μας φραγὴν ἀνέβην εἰς τὸν ἀμπελώνον, τὸν ὅποιον ὁ δρόμος ἐχωρίζεν ἀπὸ τοῦ κήπου μας. Τὸ ἔδαφος ἦτο ἀνωφερές, ὥστε ἔβλεπον ἐκεῖθεν ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν μας. Ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ περὶ αὐτὴν δὲν ἐφαίνετο

ψυχὴ, ἀλλ' εἰς τὸν κήπον γέρον κηπουρὸς ἔσκαπτε μετὰ κόπου τὸ χῶμα. Ἀνεγνώρισα τὴν μορφὴν του. ἦτο ὁ ἰδικὸς μας κηπουρὸς, ὁ γέρον Γιάννης, τοῦ ὁποῖου τὴν θυγατέρα εὔρον ὑπηρετοῦσαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μαυρογένῃ ἐν Τήνῳ. Μετὰ πόσης χαρᾶς τὸν ἀνεγνώρισα! Οὐδ' ἦτο ἀμοιρος ἐγωῖσμού ἡ εὐχαριστησίς μου, διότι ἀπέκτιον οὕτω βοηθὸν ἀσφαλῆ εἰς τὸ ἐπιχειρημά μου, ἔφερον δὲ εἰς τὸν γέροντα, εὐπρόσδεκτον τῆς συνδρομῆς του πληρωμὴν, τὴν χαροποιᾶν εἶδησιν ὅτι ἡ θυγάτηρ του ἔζη. Ἄλλὰ πῶς νὰ συνεννοηθῶ μετ' αὐτοῦ; Δὲν ἐτόλμων οὔτε νὰ τὸν κράξω, οὔτε νὰ εἰσέλθω ἐντὸς τοῦ κήπου. Ἄς περιμεῖνω μέχρις οὗ νυκτώσῃ, καὶ τότε κρυφίως εἰσχωρῶν μέχρι τῆς καλύβης του τὸν εὐρίσκω, ἀναγνωρίζομαι καὶ ἐπικαλοῦμαι τὴν σύμπραξίν του. Ἄλλ' ἔως τότε; Ὁ ἥλιος εἶχε κρυφθῆ ὀπισθεν τοῦ βουνοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ διαυγοῦς οὐρανοῦ ἀνεπαχλατὸ ἀφθονον τὸ φῶς τῆς δείλης. ἦτο φαιδρὰ θερινὴ ἐσπέρα καὶ ἡσύχαζεν ἡ γῆ, ὑπὸ δὲ τὰ δένδρα ἐφαίνοντο τὰ πάντα τοσοῦτον εὐτυχητὴ εἰς τὴν πεδιάδα! Δὲν συμπάσχει μεθ' ἡμῶν ἡ φύσις, ἡ δὲ γαλήνη τῆς ἐπαυξάνει τῆς ἀνησύχου καρδίας τὸ βάρος.

Κατέβην ἐκ τοῦ ἀμπελώνος εἰς τὸν δρόμον καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸ παρεκκλησίον, μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν γῆν κεκλιμένην, ὥσει προσπαθῶν ν' ἀνεύρω ἐπὶ τοῦ χῶματος τὰ ἴχνη ἐκείνων μεθ' ὧν τοσάκις ἐπορεύθη ἐκεῖ. Ἡμην εἰσέτι μακρὰν τοῦ περικυκλῶντος τὸν ναῖσκον ἄλσους, ὅτε εἶδον προβαίνουσας ἐκ τῶν δένδρων μορφὰς γυναικείας καὶ παιδία τρέχοντα περὶ αὐτάς. Κατέβαινον πρὸς ἐμὲ ἐνῶ ἐγὼ ἀνέβαινον, δὲν ἤμην δὲ πλέον ἐν καιρῷ νὰ ὀπισθοχωρήσω, ὅταν ἀνεκάλυψα ὅτι ἦσαν Τούρμισσαι. Τὰς συνοδεύει Ἄραψ εὐνοῦχος, τὸ ποδιῆρες τοῦ ὁποῖου φόρεμα δὲν ἐξεχωρίζετο μακρόθεν ἀπὸ τὰ τῶν γυναικῶν. Παρεμέρισα καὶ διεβῆ τὸ χάρμιον, τὰ δὲ παιδία ἠκολούθουν παίζοντα. Ἐν μόνον ἐξ αὐτῶν, τὸ τελευταῖον, κοράσιον δωδεκαετῆς περίπου, δὲν ἔπαιζε μετὰ τῶν λοιπῶν ἀλλ' ἐπεριπάτει ἡσύχως φέρον ἄνθη εἰς τὴν μίαν χεῖρα, ἡ δ' ἄλλη ἐκρέματο εἰς τὸ πλευρόν του βαρεῖα. Ἐνῶ διεβαιεν ἐνώπιόν μου ἐστάθη καὶ μὲ παρετήρησεν. Ἐξηκολούθησα ἐγὼ τὸν δρόμον μου. Αἰφνης ἀκούω ὀπισθέν μου φωνὴν γλυκεῖαν ψιθυρίζουσαν τὸ ὄνομά μου. — Λουκῆ! Πρὶν ἢ προφθάσω νὰ σκεφθῶ ὅτι ἂν στραφῶ προδίδομαι καὶ ἂν φανερωθῶ κινδυνεύω, ἐστράφην. Ἐστράφην καὶ εἶδον τὸ κοράσιον ἰστάμενον ὀλίγα βήματα μακρὰν μου. Τὰ ἄλλα παιδία εἶχον προχωρήσει. Ἄμα μὲ εἶδε στεροφόμενον ἐγονάτισεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὴν ἐγνώρισα! ἠθέλησα νὰ κράξω: Δέσποινα! ἀλλ' ἔθεσε τὸ δάκτυλον εἰς τὰ χεῖλη καὶ ἐψιθύρισε βλέπουσά με: — Γλύτωτέ με Λουκῆ! Καὶ σκύψασα ἐπροσποιήθη ὅτι συλλέγει

άνθη, διότι ἤκούσθη ἡ βραγχώδης φωνὴ τοῦ εὐνούχου ἐπιστρέφοντος διὰ τὴν περιμαζεύσιν τὸ ποίμνιόν του. Ἠγέρθη ἡ Δέσποινα καὶ ἔτρεξε πρὸς τὰ ἄλλα παιδιά. Ἐγὼ δὲ κρυπτόμενος ὄπισθεν τῶν δένδρων ἠκολούθησα μακρόθεν τὴν συνοδίαν, μέχρις οὗ εἶδον τὸν Αἰθίοπα ἀνοίγοντα τὴν θύραν τοῦ κήπου μας καὶ τὰς γυναῖκας μετὰ τῶν παιδίων εἰσερχομένας ἐντὸς αὐτοῦ. Τελευταία εἰσῆλθεν ἡ Δέσποινα. Πρὶν διαβῆ τὴν θύραν ἐστράφη. Ἠσθάνετο ὅτι ἀκολουθῶ τὰ ἴχνη της. Εἰσῆλθε μετ' αὐτὴν ὁ φύλαξ τοῦ χαρμεῖου καὶ ἡ θύρα ἐκλείσθη.

Ἐκάθησα ὑπὸ τὰ δένδρα μετὰ τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῶν χειρῶν, προσπαθὼν νὰ συλλέξω τὰς ἰδέας μου. Ἡ Δέσποινα εἰς χεῖρας Τούρκων, Τούρκων κατοικούντων τὸν Πύργον μας! Πῶς με ἀνεγνώρισεν ἀμέσως, ὡς νὰ μὲ ἐπερίμενε! Ἡ ἐπίκλησίς της ἀντήχει εἰς τὰ ὠτά μου.—«Γλύτωσέ με, Λουκῆ!» Ἰδοὺ ὁ μυστηριώδης μαγνήτης ὅστις με εἴλκυεν εἰς Χίον, ἰδοὺ πρὸς τί με ὠδήγησεν ἡ Θεῖα Πρόνοια! Ὡς τὴν σώσω! Ἀλλὰ πῶς; Καὶ μετέβαινον ἀπὸ σχεδίου εἰς σχεδίον.

Ἐπῆλθεν ἐν τούτοις ἡ νύξ, ἀλλ' οὐχὶ τὸ σκότος εἰσέτι. Ἡ σελήνη εἶχε δύο περίπου ὥρων δρόμον μέχρις οὗ κρυφθῆ καὶ ἐπρόβαινε βραδέως πρὸς τὴν δύσιν της, φωτίζουσα τὸν οὐρανὸν ἀνωθέν μου. Αἱ ἀκτίνες τῆς παίζουσαι μετὰ τῶν δένδρων τὰ φύλλα ἐσχημάτιζον μυρίας φαντασιώδεις σκιὰς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὅπου ἐκαθήμεν, καὶ τὰς ἐβλεπον, καὶ ἤκουον τὰς ὑλακὰς τῶν σκύλων εἰς τὰς ἀπεχούσας ἐπαύλεις, καὶ τῶν γρύλλων περὶ ἐμὲ τὸν θόρυβον, καὶ τοὺς ἠχηροὺς τῶν βατράχων κοασμούς. Ὁ νοῦς μου ἦτο ἀλλαχού καὶ ἤκουον χωρὶς νὰ προσέχω, ἀλλ' ἐνετυπούντο εἰς τὴν μνήμην μου αἱ ἐξοχικαὶ τῆς σιωπηλῆς ἐκείνης νυκτὸς διαταραξεις, καὶ ἡ ὁσμὴ τῶν ἀνθῶν, καὶ τὰ παίγνια τῆς σελήνης ὑπὸ τῶν δένδρων τοὺς κλώνους.

Ὅταν ἔδυσεν ἡ σελήνη, τὸ δὲ σκότος ἐκάλυψε τὴν ἐξοχὴν, ἠγέρθη, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπροχώρησα πρὸς τὸν δρόμον. Ἐβάδιζον ἀνευ δισταγμῶν, διότι ἐγνώριζον τί θέλω. Ἐσκέφθη καὶ ἀπεφάσισα. Τὸ σχεδίον μου ἦτο προκεχαραγμένον. Ἐβάδιζον πρὸς ἐκτέλεσίν του καὶ ὁ Θεὸς βοήθης!

Τὸ σκότος ἦτο βαθύ, ἀλλὰ τὰ πάντα μοὶ ἦσαν γνωστὰ ἐκεῖ, ὥστε ἠδύναμην μετὰ κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμούς νὰ εὕρω τὸν δρόμον. Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν ἄκραν τοῦ περιβόλου ἐπήδησα τὸν τοῖχον, ὅστις ἦτο ἐκεῖ χαμηλότερος, καὶ εὐρέθη ἐντὸς τοῦ κήπου. Ἐστάθην ἀκίνητος παρὰ τὸν τοῖχον, προσέχων μὴ ἠκούσθῃ τοῦ πηδήματός μου ὁ κρότος. Σιωπὴ περὶ ἐμὲ ἄκρα. Οὔτε σκύλου γαύγισμα, οὔτε φωνὴ ἀνθρώπου. Ὀλίγα βήματα μετὰ ἐχώριζον ἀπὸ τῆς κατοικίας τοῦ κηπουροῦ. Ἡ θύρα ἦτο κλειστή, ἀλλ' ἔστρε-

ψα τὸν μάνδαλον καὶ εὐρέθη ἐντὸς τῆς καλύβης. Ποσάκις τὴν ἐπεσκέφθη μικρός, ποσάκις ἐνταῦθα μ' ἐκάθισεν ἐπὶ τῶν γονάτων του ὁ γέρον Γιάνης καὶ ἐχώρτασε μετὰ τὰ ἐκλεκτότερα τοῦ κήπου προϊόντα τὴν παιδικὴν ὄρεξίν μου! Τὸ δωμάτιον ἦτο σκοτεινόν, ἀλλ' ἤκουον τὴν ἠχηρὰν ἀναπνοὴν τοῦ κοιμωμένου γέροντος. Ἐπλησίασα πρὸς αὐτὸν ἀκροποδητή. Ἐφοβούμενη μὴ ἐξυπνήσῃ πρὶν μετὰ ἀναγνωρίσει καὶ ἤθελον νὰ προλάβω τὸν τρόμον του. Ἐγονάτισα πλησίον του, ἔσκυψα καὶ ἐπρόφερον σιγὰ τὸ ὄνομά του.

— Γιάννη, Γιάννη, εἴμ' ἐγώ, ὁ Λουκῆς. Μὴ τρομάξῃς. Ὁ Λουκῆς.

Ἐξύπνησεν ὁ γέρον, ἐκράτει τὴν ἀναπνοὴν του, ἀλλ' οὐδ' ὠμίλησεν οὐδ' ἐκινήθη. Ἐνόμιζεν ἴσως ὅτι ὄνειρεύεται. Ἐθεσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ βραχιονός του καὶ εἶπον ἐκ νέου τὸ ὄνομά μου. Ἀνεκάθησεν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς του, ἀλλὰ παρῆλθεν ὥρα ἰκανὴ μέχρις οὗ συνέβη ἐντελῶς. Ἠθέλησε ν' ἀνάψῃ φῶς, ἀλλὰ τὸν ἐμπόδισα καὶ ἐξηκολουθήσαμεν εἰς τὸ σκότος τὴν συνομιλίαν. Ρίγος χαρᾶς τὸν κατέλαθεν ὅτε εἶπον ὅτι ἡ κόρη του ζῆ, ὅτι τὴν εἶδον εἰς Τῆνον καὶ ὅτι ἐπιστρέψωμεν ἐκεῖ ὁμοῦ. Τῷ εἶπον διὰ τί ἦλθον εἰς τὸν Πύργον καὶ ἐζήτησα τὴν συνδρομὴν του. Ἠγέρθη ἀμέσως, ἠτοίμασθη ἐν βίᾳ καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν τῆς καλύβης. Πρὶν ἐξέλθωμεν τὸν ἐκράτησα τῆς χειρός.

— Ποῖος κατοικεῖ τὸν Πύργον μας, Γιάννη;

— Τοῦ Νεσῆπ Ἀγᾶ τὸ χαρμεῖ.

— Τί εἶναι ὁ Νεσῆπ Ἀγᾶς;

— Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἀνατολι-
τῶν, οἱ ὅποιοι μᾶς κατέστρεψαν.

— Καὶ αὐτὸς δὲν κατοικεῖ ἐδῶ;

— Αὐριοῦ περιμένεται.

— ἔχει Χριστιανὰς εἰς τὸ χαρμεῖ του;

— Μόνον τοῦ Καλάνη τὴν κόρην.

— Ὁ Καλάνης τί ἔγινε;

— Τὸν ἔσφαξαν οἱ Τούρκοι.

Ἐθυμώθη τὸν θρήνον τῆς Δεσποίνης ὅτε μετεβαίνομεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον, ἀκολουθοῦντες τοὺς γονεῖς μας.—«Ὡς σκοτώσουν τὸν πατέρα μου! Σκοτόνουν οἱ Τούρκοι! Ὡς τὸν σκοτώσουν!» Τὸ προαίσθημά της δὲν ἀνεδείχθη ψευδές, ἐσφάγη ὁ πατήρ της, ὁ δὲ ἰδικός μου ἀνεπαύετο εἰς τὸν ἔρημον τάφον του εἰς Σπέτσας!

Ἐξῆλθωμεν τῆς καλύβης καὶ διηυθύνθημεν ἐν σιωπῇ πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ κήπου, ὑπὸ τὴν σιωπῇ τῆς μηλέαν. Ἐδειξα εἰς τὸν γέροντα τὸ σημεῖον. Τὸ ἐνθυμούμην καλῶς. Ἐνόμιζον ὅτι βλέπω εἰσέτι τὸν πατέρα μου σκάπτοντα ἀντικρῦ μου, καὶ τοὺς δύο σάκους εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ἀνοιγομένου λάκκου. Τοῦ κηπουροῦ ἡ ἀξίγη ἐκτύπησε τὸ χῶμα καὶ ἀντήχησεν εἰς τὸν κῆπον ὁ ὑπόκωφος κρότος.

— Μὴ μᾶς ἀκούσουν, Γιάννη. Σιγὰ σιγὰ!

— Δὲν ἔχει φόβον. Καὶ ἂν μᾶς ἀκούσουν δὲν

βλάπτει. Θὰ νομίσουν ὅτι σκάπτω διὰ πότι-
σμα.

Ἐξηκολούθησεν ὁ γέρον, ἤρχισα δὲ κ' ἐγὼ ἀντικρῦ του μὲ τὴν ἀξίνην μου ν' ἀνοίγω τὸν λάκκον. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ βραχιόνές μου ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον μία φωνὴ τρυφερὰ μοὶ ἐφαίνετο ἀντηχοῦσα εἰς τὰ ὠτά μου.—«Λουκῆ, γλύτωσέ με!» Πᾶς τῆς ἀξίνης κτύπος μοῦ ἔλεγε δι' ἐκείνης τῆς φωνῆς: «Λουκῆ, Λουκῆ!»

Ἀΐφνης ἠκούσθη κρότος μετάλλου πρὸς μέταλλον. Ἐπήδησα ἐντὸς τοῦ λάκκου καὶ ἤρχισα ν' ἀπωθῶ μὲ τὰς χεῖρας τὸ χῶμα. Ἡ ἀξίνη τοῦ κηπουροῦ ἔσχισε τὸν σάκκον. Τὸν ἀνύψωσα μετὰ προσοχῆς καὶ τὸν ἀπέθεσα παρὰ τὴν ρίζαν τοῦ δένδρου. Ἦπ' αὐτὸν ἦτο ὁ ἕτερος σάκκος. Τὸν ἔθεσα πλησίον τοῦ πρώτου καὶ ἐγεμίσαμεν πάλιν μὲ τὸ χῶμα τὸν λάκκον.

— Τώρα; ἠρώτησεν ὁ γέρον.

— Τώρα, τοὺς σάκκους εἰς τοὺς ὄμους καὶ ἐμπρός.

— Ποῦ πηγαίνομεν;

— Εἰς Νεοχωρι.

— Ὁ δρόμος πολὺς καὶ τὸ σκότος βαθύ.

— Τόσον τὸ καλλίτερον, Γιάννη. Δὲν θὰ μᾶς ἰδῆ κανεῖς.

— Ἀλλὰ πῶς θὰ ἔμβωμεν εἰς τὸ Νεοχωρι μὲ τοὺς σάκκους εἰς τὸν ὄμον; Καὶ αὐτὸς εἶναι σχισμένος. Ἦμποροῦν νὰ πέσουν τὰ πράγματα. Στάσου νὰ ἰδῆς.

Καὶ ἔφυγε τρέχων ὁ Γιάννης. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψε φέρων δύο κοφίνους ἔθεσεν εἰς ἕκαστον αὐτῶν ἀνὰ ἓνα σάκκον, τοὺς ἐκάλυψεν ἀνωθεν μὲ λάχανα καὶ χόρτα, ἐφορτώθημεν τοὺς κοφίνους εἰς τὴν ράγιν καὶ ἐξεκινήσαμεν.

Ἐχάραζε μόλις, ὅτε φθάσαντες πλησίον τοῦ Νεοχωρίου ἐκαθήσαμεν ἐπὶ φράκτου παρὰ τὸν δρόμον, διὰ νὰ περιμείνωμεν μέχρις οὗ ἐξημερώσῃ. Ἦμην κατακόπος, ἐπάνουν οἱ ὄμοι καὶ οἱ βραχιόνές μου ὑπὸ τὸ ἀσύνηθες τοῦ φορτίου μου βάρος, ἀλλὰ δὲν ἐσκεπτόμην περὶ τοῦ καμάτου. Μία σκέψις κατεκυρίευσεν τὸν νοῦν μου, μία ἐπιθυμία κατεῖχε τὴν καρδίαν μου, καὶ ἠσθανόμην ὅτι τὰ πάντα χάριν αὐτῆς ἤμην ἱκανὸς ν' ἀψηφίσω. Ἦθελον νὰ λυτρώσω τὴν ὀρφανήν, ἥτις μ' ἐπεκαλέσθη.

Ὅταν ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν, ἐφορτώθημεν τοὺς κοφίνους ἐκ νέου καὶ ἐξηκολούθησαμεν τὸν δρόμον μας, εἰσήλθομεν δὲ ἀνευ δυσκολίας εἰς τὸ χωριὸν καὶ κατηβύθημεν πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ Ζενάκη. Δὲν ἔκρυψεν οὗτος τὴν εὐχαρίστησίν του ὅτε μὲ εἶδεν εἰς τὴν αὐλήν του.

— Καλῶς τον, ἀνέκραξε. Τὰ ἐκαταφέραμεν λοιπὸν χωρὶς νὰ σκαλώσωμεν;

Καὶ ἰδὼν ὅπισθέν μου τὸν Γιάννη μὲ ἠρώτησε τίς εἶναι. Τῷ εἶπα ὅτι εἶναι ὁ κηπουρός μας.

— Μοὶ ἐπρόσφερες τὴν συνδρομὴν σου, ἐξηκολούθησα, καὶ ἐρχομαι νὰ τὴν ζητήσω.

— Τί θέλεις; Σὲ εἶδε κανεῖς; Σὲ κυνηγοῦν Τοῦρκοι;

— Ὅχι, ἀλλὰ κατοικοῦν τὸν Πύργον μας Τοῦρκοι, καὶ εἶναι σκληρά ἐκεῖ Χριστιανή, τῆς ὁποίας ὁ πατήρ ἦτο πατρικός μου φίλος. Ἡ κόρη μὲ εἶδε, μ' ἀνεγνώρισε, μ' ἐπεκαλέσθη, καὶ πρέπει νὰ τὴν σώσωμεν.

— Πῶς θὰ τὴν σώσωμεν; Μὴ σοῦ ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν νὰ τὴν κλέψωμεν;

— Νὰ τὴν ἐξαγοράσωμεν, ἀπεκρίθη.

— Καὶ ποῦ τὰ χρήματα; Οἱ Τοῦρκοι πολλοὺν ἀκριβὰ τὸ ἀνθρώπινον κρέας, ὅταν μάλιστα εἶναι τρυφερόν.

— Δὲν ἔχω χρήματα, ἀλλ' ἔχω τοὺς σάκκους αὐτούς, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς μ' ἐβοήθησε νὰ εὔρω.

— Ἀλλ' αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἰδικά σου μόνον· ἀνήκουν καὶ εἰς τὴν μητέρα καὶ εἰς τὰς ἀδελφάς σου. Δὲν τὰ ἔκρυψεν ὁ πατήρ σου διὰ νὰ τὰ μεταχειρισθῆς σὺ ὅπως θέλεις.

— Τὸ ἐσκέφθην πολὺ πρὶν τὸ ἀποφασίσω, ἀλλ' εἶμαι βεβαίος ὅτι δὲν δυσαρεστῶ τοῦ πατρός μου τὴν ψυχὴν μεταχειριζόμενος οὕτω τὴν κληρονομίαν του, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν μητέρα μου εὐχὰς μόνον καὶ εὐλογίας θ' ἀκούσω, ὄχι παράπονα. Ὡς πρὸς τὰς ἀδελφάς μου, ἔχω τὴν πεποίθησίν μου εἰς τὸν Θεόν, ὅτι θὰ μ' ἀξιώσῃ νὰ τὰς προικίσω πλουσιώτερον ἀπὸ τὸ ἀνάλογόν των εἰς αὐτὰ τὰ κειμήλια.

— Λοιπὸν εἶσαι ἀποφασισμένος νὰ τὰ δώσῃς ὅλα;

— Ὅλα ἐὰν εἶναι ἀνάγκη.

Ἡ ἔκφρασις τοῦ Ζενάκη ἐμαρτύρει ὅτι δὲν κατεδίκαζεν οὐδαμῶς τὴν ἀπόφασίν μου. Ἠρώτησε καὶ ἔμαθε πληρεστεράς περὶ τῆς κόρης πληροφορίας, ἠθέλησε δὲ νὰ ἰδῆ κατὰ πόσον τῶν σάκκων τὰ περιεχόμενα ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσωσι τοῦ Τοῦρκου τὰς ἀξιώσεις καὶ μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὸ ὑπερβῶν ἐντὸς τοῦ κοιτώνος του, ὅπου ἐκενώσαμεν τοὺς σάκκους καὶ ἐχύθησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κοιλιάρια μικρὰ καὶ μεγάλα, καὶ δίσκοι, καὶ ζάρφια, καὶ σκεύη ποικίλα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν πολυτέλειαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁπότε αἱ οἰκίαι δὲν ἐπληροῦντο ὑπὸ τῶν προϊόντων τῆς τέχνης τῶν Παρισίων ἢ τῆς Βιέννης, τῶν βαρυνόντων τὰς τραπέζας πρὸς ἐπίδειξιν οὐχὶ δὲ πρὸς χρῆσιν. Τότε τὰ κοσμήματα ἦσαν ὀλίγα ἀλλὰ πολύτιμα, μεταδιδόμενα δὲ ἀπὸ πατρός εἰς υἱὸν ἐσχημάτιζον ἀποταμίευμα ἀληθές καὶ καταφύγιον εὐχρηστον ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης.

Παρεκάλεσα τὸν Ζενάκην νὰ ἐπιστεύσῃ τὰς μετὰ τοῦ Ἀγᾶ διαπραγματεύσεις, διὰ νὰ προλάβωμεν καὶ ἀναχωρήσωμεν ἐκ Χίου προτοῦ ἐκπλεύσῃ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀλλ' ὁ γέρον δὲν ἐβιάζετο καὶ ἐζήτηε νὰ χαλινώσῃ τὴν ἀνυπομονησίαν μου. Ἰπὸ τὴν ψυχρὰν ὄμως καὶ κα-

τηρῆ μορφήν του ἐκρύπτετο καρδιά ἀγαθὴ καὶ γενναία. Ἐνῶ μ' ἐπέπληττεν ἀφ' ἐνός καὶ μὲ εἰρωνεύετο, διέταξεν ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐτοιμάσωσι τὴν ἡμίονόν του καὶ ἀνεχώρησεν ἐντὸς ὀλίγου διὰ τὸν Πύργον μας.

Ἄμα ἀνεχώρησεν ἔτρεξα πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ Παντελῆ. Ἡ παράτασις τῆς ἐκ τοῦ χωρίου ἀπουσίας του ἤρχιζε νὰ στενοχωρῆ τὸν ἀγαθὸν χωρικόν. Ὁ νοῦς του ἦτο εἰς τὴν σύζυγόν του.

— Τί θὰ λέγῃ ἡ Παρασκευή, ἐπανελάβανε. Ὁ μᾶς ἔχῃ διὰ χαμένους.

— Μὴ σὲ μέλῃ, Παντελῆ. Σοῦ ὑπόσχομαι νὰ ἦσαι ὅπισω αὐρίον τὸ πρῶτ. Καὶ ἡ Παρασκευὴ θὰ μείνῃ εὐχαριστημένη. Ὁ μᾶς χάρισω ὅλον τὸ ἀπώλητον χαθιάρι μου, προῖκα διὰ τὸν κληρονόμον ὁποῦ σοῦ ἐτοιμάζει.

Πόσον βραδέως παρῆλθον τῆς πρώτας ἐκείνης αἱ ὥραι. Τὸ πλεῖστον αὐτῆς διήλθον εἰς τὸν κῆπον τοῦ Ζενάκη, ὅπισθεν τῆς οἰκίας του, περιφερόμενος ἄνω καὶ κάτω καὶ προσπαθῶν ν' ἀναπλάσω διὰ τῆς φαντασίας τὰ εἰς τὸν Πύργον μας κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην λεγόμενα καὶ τὰς περὶ ἐξαγορᾶς τῆς Δεσποίνης διαπραγματεύσεις. Τὸ τί λέγει ὁ Ζενάκης ἦτο εὐκόλον νὰ τὸ ὑποθέσω, ἀλλὰ τί ἄρα γε ὁ Τοῦρκος ἀποκρίνεται; Δέχεται ἀντάλλαγμα, ἢ ἐπιμένει νὰ κρατήσῃ τὴν Χριστιανὴν, ὡς μέλλοντα τοῦ χαρμένου του στολισμόν; Καὶ μοῦ ἤναπτον αἱ παρειαὶ καὶ ἠγειρόμην καὶ ἐκαθήμην, πᾶς δὲ κρότος εἰς τὴν οἰκίαν, πᾶσα φωνὴ εἰς τὴν ὁδὸν μοῦ ἐφαίνοντο ὅτι συνέχονται μὲ τῆς Δεσποίνης τὴν λύτρωσιν.

Ἐπὶ τέλους ἐπέστρεψεν ὁ Ζενάκης, δὲν ἐπέστρεψε δὲ μόνος. Τὸν ἤκουσα ὁμιλοῦντα τουρκιστὶ εἰς τὴν αὐλήν. Τίς τὸν συνοδεύει; Ὁ Ἄγκρας μήπως; Μὴ ἔφερε τὴν Δέσποιναν; . . . Ἐκρηπτόμην ὑπὸ τὰ δένδρα τοῦ κῆπου, εἶχον δ' ἀντικρῦ μου τὸ παράθυρον τοῦ κοιτῶνος, ὅπου ἦσαν παρατεταγμένα τὰ λύτρα τῆς κόρης. Ἦκουον ὁμιλιῦντας ἐντὸς αὐτοῦ τὸν Ζενάκην καὶ τὸν Τοῦρκον, ἀλλὰ δὲν διέκρινα τί ἔλεγον. Αἴφνης τοὺς βλέπω πλησιάζοντας εἰς τὸ παράθυρον. Ὁ Ἄγκρας, Τοῦρκος μεγαλοπρεπής, ἐκράτει δίσκον καὶ ἐφαίνετο ἐξετάζων τὸ βᾶρος του, ὁ δὲ Ζενάκης, κρατῶν ἄλλα εἰς τὰς δύο χεῖρας σκευή, τῶ τὰ ἐπεδείκνυε. Ἀνεπτερώθησαν αἱ ἐλπίδες μου. Ἐξετάζει ὁ Τοῦρκος, ἄρα δὲν ἀρνεῖται. Ἀπεσύρθησαν τοῦ παραθύρου καὶ ἤκουσα τὴν φωνὴν τοῦ οἰκοδεσπότη προστάζοντος νὰ φέρωσι καφέν. Ἦκουσα βραδύτερον τὴν θύραν τῆς αὐλῆς ἀνοιγομένην καὶ τὸν Ζενάκην ἀποχαιρετίζοντα τὸν Ἄγκαν. Ἡ θύρα ἐκλείσθη ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐκινήθην. Δὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ ἐξετάσω τί ἀπέγινεν. Ἦλθεν ὁ Ζενάκης καὶ μὲ εἶδεν εἰς τὸν κῆπον.

— Τὰ ἐσυμβιβάσαμεν, Λουκῆ. Πηγαίνει νὰ μᾶς φέρῃ τὴν κόρην. Ἀπόψε θὰ τὴν ἔχωμεν.

Ἐχύθην εἰς τὸν λαϊμόν του καὶ τὸν ἐφίλησα καὶ ἔκλαυσα. Διατί ἔκλαιον; Μὴ ἡ καρδιά γνωρίζει διὰ τί πάλλει; Μὴ ἐπιδέχεται ἀνάλυσιν τῆς ψυχῆς τὸ ἐνδόμυον αἰσθημα; Δὲν ἦλθον χάριν τῆς Δεσποίνης εἰς Χίον, ἀλλ' ὅμως τότε, ἐνῶ ἐπερίμενον νὰ τὴν φέρῃ ὁ κάτοχός της, μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἡ ζωὴ μου, ὀλόκληρος εἰς ἐκείνην συσκευτροῦτο. Δὲν ἐσκεπτόμην περὶ τοῦ θησαυροῦ, οὔτε περὶ τῶν σχεδίων τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῆς εὐρέσεώς του ἐβάσιζα. Ἐσκεπτόμην μόνον μετὰ πόσης χαρᾶς θὰ φέρω τὴν ὄρφανὴν κόρην εἰς τῆς μητρὸς μου τὰς ἀγκάλας.

Περὶ τὸ ἑσπέρας ἐπανήλθον ὁ Ἄγκας φέρων τὴν Δέσποιναν, ἀνεχώρησε δὲ μόνος μὲ τοὺς δύο κοφίνους τοῦ Γιάννη ἐπὶ τοῦ ζώου του. Ἀφοῦ ἀνεχώρησε μ' ἔκραζεν ὁ Ζενάκης εἰς τὸ δωμάτιόν του. Ἡ Δέσποινα ἔτρεξε πρὸς ἐμὲ ἅμα εἰσῆλθον. Ἦθελε νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ εἰμὴ μόνον τ' ὄνομά μου. Λουκῆ, Λουκῆ! Καὶ ἔρρεον τὰ δάκρυά της. Τῇ ἔτεινα τὰς χεῖρας. Τὰς ἤρπασε καὶ ἠθέλησε νὰ τὰς φιλήσῃ. Τὴν ἔσυρα ἐπὶ τοῦ στήθους μου, ἀλλὰ δὲν τὴν ἠσπάσθην. Δὲν ἐτόλμησα.

Τὴν αὐτὴν ἐκείνην νύκτα ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ Νεοχωρίου μετὰ τοῦ Γιάννη. Ὁ ὄνος τοῦ Παντελῆ ἔφερε τὴν Δέσποιναν μετημφιεσμένην εἰς παιδα χωρικόν, ἀσφαλείας χάριν. Ἡ καλὴ Παρασκευὴ μᾶς ὑπεδέχθη μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας, χάρις δὲ εἰς τὸν σύζυγόν της εὐρομεν εἰς τὸν λιμενίσκον, ὅπου ὁ Κεφάλας μὲ εἶχεν ἀποβιβάσει, πλοιάριον ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιούσαν ἑσπέραν ἀπεπλεύσαμεν μὲ ἄνεμον οὐρίον, καὶ τὴν ἐπαύριον πρῶτ ἀφίχθημεν σῶσι εἰς Τήνον.

Ἡ χαρὰ τῆς μητρὸς μου ὅτε μὲ ἐπανεῖδε δὲν περιγράφεται. Τὰ χαρμόσυνα τότε δάκρυά της ἦσαν τὸ μέτρον ὅσας λύπης ὑπέφερε κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου.

— Δὲν σοῦ ἔφερον τὰ κειμήλιά σου, μᾶνα μου. Ἴδου τί σοῦ ἔφερον.

Καὶ ὤθησα τὴν Δέσποιναν πρὸς τὴν ἀγκάλην της. Τὸ ἐγνωρίζον ὅτι τὴν ὠδήγουν εἰς μητρὸς ἀγκάλην, τὴν δυστυχῆ ὄρφανήν!

Ἐπανελάβον ἀμέσως τὰς ἐργασίας μου, πραγματοποιήσας τὸ πρό τινος ματαιωθὲν σχέδιον τοῦ συνεταιρισμοῦ, καὶ μετέβην εἰς Σύρον, ὅπου μετ' οὐ πολὺ μετέφερον τὴν οἰκογένειαν. Ὁ Θεὸς κῦλόγησε τοὺς κόπους μου, ἐπροίκισα καὶ ὑπάνδρευσα τὰς ἀδελφάς μου μετὰ τῶν συνεταιρίων μου, τέσσαρα δὲ ἔτη μετὰ τὴν τελευταίαν ἐκ Χίου ἀναχώρησίν μου, ἐνυμφεύθην μὲ τὴν εὐχὴν τῆς μητρὸς μου τὴν Δέσποιναν.

Ὁ βίος ἡμῶν διήλθεν εὐτυχῆς ἔκτοτε, ἀλλ' οὐδέποτε ἐν μέσῳ τῆς ἐπελουσῆς εὐημερίας ἐληψμονήσαμεν τῆς νεότητος τὰς δοκιμασίας. Συχνάκις, ὅτε βλέπω στολισμένας τὰς θυγατέρας καὶ τὰς ἐγγόνας μου, τὴν δὲ σύζυγόν μου περικοσμοῦσαν μὲ τοὺς συρμούς τῆς Εὐρώπης

τὰς λευκάς τῆς τρίχας, ἐνθυμίζω εἰς αὐτὴν τὸ βρακίον τὸ ὁποῖον ἐφόρει, ὅτε τὴν ὠδήγουν μεταμφιεσμένην ἐπὶ τοῦ ὄνου τοῦ Παντελῆ, καὶ γελῶμεν καὶ οἱ δύο καὶ εὐχαριστοῦμεν ἐκ βάθους καρδίας τὸν Θεόν.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΕ.

Η ΠΑΝΩΛΗΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Τὴν Ἑλλάδα ἐπεσέφθη ἡ πανώλης πρὸ πεντηκονταετίας. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1828 διεδόθη, ὅτι ἡ πανώλης ἀνεφάνη ἐν τῇ νήσῳ Ζέα. Ἡ εἰδησις δὲν ἦτο ἀκριβής, πλὴν ἐκ ταύτης λαβὼν ἀφορμὴν ὁ Καποδίστριας ἐπελήφθη τοῦ ὄργανισμοῦ ὑγειονομικῶν μέτρων. Μετ' ὀλίγας ὅμως ἡμέρας ἡ πανώλης ἀνεφάνη ἐν Ἰδρᾷ καὶ ἐν Σπέτσαις, ἀπεδόθη δὲ εἰς πλοῖον ἐλληνικὸν τὸ ὁποῖον ἐπέστρεψεν εἰς τὰς νήσους ταύτας, ἀφοῦ συνεκοινωνήσε μετὰ τῶν Ἀράβων εἰς Μεθώνην δι' ἀνταλλαγὴν αἰχμαλώτων. Ὁ Καποδίστριας ἐπολέμησε τὴν νόσον δι' αὐστηροῦ συστήματος ἀπομονώσεως τῶν μεμολυσμένων μερῶν ἀπὸ τῶν καθαρῶν. Ἡ διακοπὴ τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῆς ἐργασίας καὶ οἱ φόβοι τῆς περαιτέρω διαδόσεως τοῦ λοιμοῦ προσετέθησαν εἰς τὰς τόσας δυσχερείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ πανώλης ἐποίει θραῦσιν ἐν τῷ κατὰ τὴν Πελοπόννησον στρατῷ τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ καὶ ἰδίως ἐν Μεθώνῃ. Κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1828 ἡ πανώλης ἀνεφάνη καὶ εἰς Καλάβρυτα καὶ εἰς τι οὐ μακρὰν τῶν Καλαβρυτίων ἀπέχον χωρίον Βράχοι. Ἐν γένει ἡ ἐπιδημία ἐκείνη ἔφερε χιρακτῆρα ἥπιον, δὲν ἐξετάθη καὶ τὰ θύματα ὑπῆρξαν ὀλίγα μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Ἀπεναντίας ἔνεκα τῆς κακῆς αὐτῶν διαίτης καὶ τῆς συγκεντρώσεως, πολλοὶ ἐκ τῶν Αἰγυπτίων ἀπέθανον τότε ὑπὸ τῆς πανώλους, καὶ τὰ τελευταῖα δὲ ἔγνη τῆς ἀσθενείας ἐξηλείφθησαν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Αἰγυπτίων. Ἡ πανώλης ἀνεφάνη ἐν Ἑλλάδι καὶ κατὰ τὸν Μάρτιον 1837 ἐν Πόρῳ, ὅπου ἐφόνησε πολλοὺς ἐν μέρει ἔνεκα τῶν ἀσυνέτων μέτρων τῆς τότε κυβερνήσεως. Διήρκεσεν ἐν ὄλῳ μῆνας τέσσαρας, περιωρίσθη δὲ καὶ κατεστάλη διὰ τῶν καταλλήλων μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ τελευταῖος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς Πόρον σταλαεὶς πεπαιδευμένος ἰατρός Πέτρος Κ. Ἡπίτης.¹

Γινῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς
ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιού.]

101.

Πολλάκις ὁ ἀνθρώπινος νοῦς συλλαμβάνει αὐτομάτους τῶν πραγμάτων ἰδέας τοσοῦτον ἐντελῶς, ὥστε καὶ διὰ τέχνης πολλῆς δὲν θὰ ἦ δυνατό νὰ μορφώσῃ αὐτῶν ἐντελεστεράς.

102.

Πάντοτε τὸν νοῦν ἐξαπατᾷ ἡ καρδιά.

¹ Ὁρα.

103.

Οἱ τὸν νοῦν αὐτῶν γινώσκοντες τὴν καρδίαν αὐτῶν ἀγνοοῦσιν.

104.

Καθὼς τὰ πράγματα οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι ἴδιον ἔχουσιν ἀπόψεως σημείον. Καὶ ἄλλοι μὲν αὐτῶν διαγινώσκονται ἐκ τοῦ πλησίον, ἄλλων δὲ μόνον πόρρωθεν διακρίνεται ἡ ἀληθὴς αὐτῶν εἰκὼν.

105.

Λογικὸς δὲν εἶναι ὁ κατὰ τύχην ἀνευρίσκων τῶν πραγμάτων τὸν λόγον, ἀλλ' ὁ γινώσκων καὶ διορῶν αὐτὸν, καὶ τερπόμενος ἐν αὐτῷ.

106.

Πρὸς ἀκριβῆ τῶν πραγμάτων κατάληψιν ἀπαιτεῖται ἡ γνώσις πάσης αὐτῶν λεπτομερείας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λεπτομέρεια χωρεῖ ἐπ' ἀπειρον, τοῦ ἀνθρώπου αἱ γνώσεις καὶ ἐπιπόλαιοι εἶναι καὶ ἀτελεῖς.

107.

Κατὰ τινα τρόπον διαθρύπτεται ἡ θέλουσα νὰ δεῖξῃ ὅτι ἐπιμελῶς ἀποφεύγει τὰς διαθρύψεις.

108.

Ὁ νοῦς δὲν δύναται νὰ ὑποκριθῇ ἐπὶ πολὺ τὸ πρόσωπον τῆς καρδίας.

109.

Τῆς νεότητος αἱ ὀρέξεις μεταβάλλονται ἔνεκα τῆς ζέσεως τοῦ αἵματος αὐτῆς· αἱ δὲ τοῦ γήρατος παραμένουσιν ἐκ συνηθείας.

110.

Οὐδὲν φιλοδοροῦμεν τοσοῦτον ἀφθόνως, ὅσον τὰς συμβουλὰς.

111.

Ὅσον πλεῖότερον ἀγαπῶμεν ἐταίραν τινα, τοσοῦτον ἐγγυτέρω εἶναι ἡ πρὸς αὐτὴν ἡμετέρα ἀπέχθεια.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Παιδικὴ ἀπόκρισις.

Μαρία (ἀδελφὴ πρεσβυτέρα). Ἄχ! Ἐλένη μου, μ' ἀφάνισε τὸ δόντι μου. Ἐτσι μ' ἔρχεται νὰ το βγάλω νὰ ἐλευθερωθῶ.

Ἐλένη (ἀδελφὴ μικροτέρα, εἰς ἣν οἱ γονεῖς δίδουσι πάντοτε τὰ παλαιὰ φορέματα καὶ ὅ τι ἄλλο μετεχειρίσθη ἡ Μαρία). Ὡ! μὴ, Μαρία μου! μὴ το βγάλῃς, διότι ἡ μητέρα θὰ μού το βάλῃ ἐμένα!

*

— Καλέ, τί κατάστασις εἶν' αὐτή; ἔλεγε πρῶταν τινα κύριός τις πρὸς τὸν ὑπρέτην του, πρῶτ' πρῶτ' καὶ μὲνε καὶ σὺ ἐπῆγες νὰ μεθύσῃς; — Μὲ συμπάθειο, ἀφεντικὸ, εἰμ' ἀπὸ τὰ χθές τὸ βράδυ, ἀπεκριθῆ ὁ οἰνοβαρὴς θεράπων μάτην προσπαθῶν νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῶν κλονουμένων ποδῶν του.